

**ОЮУТНУУДЫН СПОРТ ТОГЛООМЫН ДАСГАЛ ГҮЙЦЭТГЭХ ЧАДВАРТ
ХИЙСЭН ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ**

(МУБИС-д элсэн, эхний жилдээ суралцагчдын жишээн дээр)

Сувд Туул¹, Соодой Бөхбат¹, Лхагва Уртнасан¹

¹Монгол Улсын Боловсролын Их Сургууль, Биеийн тамирын сургууль

Өгүүллийн мэдээлэл

Түүх:

Хүлээн авсан: 2024.04.01

Засаж сайжруулсан: 2024.04.29

Хэвлэхийг зөвшөөрсөн: 2024.05.15

Түлхүүр үг:

Оюутан, спорт тоглоом, залалт ба
дамжуулалт, шидэлт, давуулах
чадвар

Холбоо барих зохиогч:

С.Бөхбат

Email: bukhbat@msue.edu.mn

Хураангуй

Спорт тоглоом нь суралцагчдын бие бялдрын хөгжил, бэлтгэлжилтийг бүх талаар дээшлүүлэх төдийгүй тэднийг нарийн төвөгтэй нөхцөл байдлыг мэдэрч, богино хугацаанд зөв шийдвэр гарган өөрийгөө удирдах чадвар эзэмшихэд чухал нөлөөтэй багийн спортын төрөл болно. Тиймээс ч үх шатны сургуулийн биеийн тамирын сургалтын хөтөлбөрийн агуулгад спорт тоглоомын төрлүүд зонхилох байр суурийг эзэлдэг. Өнөөгийн 17-18 насны оюутан, залуучуудын спорт тоглоомын төрлөөр эзэмшсэн чадварыг илрүүлэх зорилготой энэхүү судалгааны ажлаар сагсан бөмбөгийн дамжуулах, залах, шидэх чадвар болон волейболын бөмбөгийг оновчтой дамжуулах ба давуулах, хөл бөмбөгийн чиглэлийг өөрчлөн залах, оновчтой дамжуулах зэрэг чадварын түвшнийг тодорхойлсон.

Улс орнуудын ард түмний спортын сонирхлын ялгаа нь тухайн улсын өв соёл, уламжлал, газарзүйн онцлог зэрэг янз бүрийн хүчин зүйлээс шалтгаалдаг (Yong-Wook Kim., Jinyoung Han., et al, 2022, p. 10). Харин монголын ёс заншил, нүүдэлчин ард түмний соёлоос үлдсэн нэг томоохон зүйл бол эрэгтэй хүүхэд бүр бөх барилдах, хүчтэй байх асуудал одоо ч залуучуудын дунд яригддаг, хэрэгждэг соёл юм.

Суурь болон бүрэн дунд боловсролын түвшинд биеийн тамирын сургалтын хөтөлбөрөөр эзэмшсэн байх наад захын чадварт үндэслэсэн спорт тоглоомын цогц дасгалыг боловсруулж судалгаанд ашиглав. Энэ судалгаанд МУБИС-д элсэн, эхний жилдээ суралцаж буй 204-216 оюутан спортын төрөл тус бүр дээр хамрагдсан.

Оюутнуудын спорт тоглоомын дасгал гүйцэтгэх чадварын судалгааны үр дүнгээс харвал: сагсан бөмбөгийг дамжуулах чадвар дунджаас дээгүүр, залалтаас шидэх чадварыг эрэгтэй төгсөгчид дунджаас доогуур, эмэгтэй төгсөгчид доод түвшинд эзэмшсэн ба сагсан бөмбөгийн цогц дасгалыг гүйцэтгэх хугацаанд хүйсийн болон гүйцэтгэлийн статистик ач холбогдолтой ялгаа ажиглагдсан. Волейболын бөмбөгийг оновчтой дамжуулах ба тор давуулах чадвар дунджаас дээгүүр түвшинд байна. Хөл бөмбөгийн чиглэлийг өөрчлөн залах чадвар дунджаас доогуур буюу доод, оновчтой дамжуулах чадвар дунджаас дээш түвшинд байсан бол хөл бөмбөгийн цогц дасгалыг хурдтай гүйцэтгэх чадвараар эрэгтэйчүүдийн 29% нь, эмэгтэйчүүдийн 45% нь доод ба хангалтгүй түвшний үзүүлэлттэй байна.

Спорт тоглоомын чадвараа гүнзгийрүүлэн хөгжүүлж, тоглолтод үр дүнтэй ашигладаг болохоор дэвшүүлсэн биеийн тамирын сургалтын хөтөлбөрийн хүлээгдэж буй үр дүн волейболоос бусад төрөлд бүрэн хэрэгжихгүй байгааг энэ судалгаагаар нотолсон.

ANALYSIS OF STUDENT'S ABILITY TO PLAY SPORTS GAMES

Authors:

Tuul, S¹., Bukhbat, S¹., Urtnasan, L¹

¹Mongolian National University of
Education

Article history:

Received: Apr 1, 2024

Revised: Apr 29, 2024

Accepted: May 15, 2024

Keywords:

student, sports game, dribbling and
passing, shooting, serving ability

Abstract

Sports improve a person's physical development, affect their ability to respond to complex situations, and allow for the development of management skills to make correct decisions quickly. Therefore, some types of sports should dominate in the high school physical education curriculum.

This research aims to study today's 17 to 18-year-old college students' abilities in sports in the area of (1) passing, dribbling & shooting a basketball, (2) the ability to pass and serve a volleyball, and (3) the ability to change direction and passing techniques in football.

A complex set of exercises based on the minimum skills to be mastered by the physical education curriculum at the basic & secondary education levels was developed and used in the study of 204-216 students.

The results find students' abilities in performing certain sports skills as follows: the ability to pass a basketball - above-average, the ability to shoot from dribbling - below-average, and female students performing at a lower level than their male counterparts. Statistically significant differences between gender and performance were observed during complex basketball drills.

In football, the ability to change the direction of the ball was well below-average, the ability to pass the ball to be above-average; with 29% of male students and 45% of female students had low or insufficient ability to perform complex football exercises at higher speeds.

In volleyball, passing and serving skills were all above-average.

This study proves that the expected results of the proposed physical education program are not fully implemented in sports other than volleyball.

УДИРТГАЛ

Манай улсад боловсролын чанарын асуудлыг сүүлийн 20 жил олон талаас нь судалж, сайжруулах ажлуудыг хийсээр байна. Академич Н.Бэгз боловсролын чанарыг тодорхойлох нэгдүгээр түвшин нь “суралцагчаас стандартад заагдсан хөтөлбөр эзэмшилтийн түвшнийг илэрхийлэх үзүүлэлт” байна гэж үзсэн (Бэгз, Н. 2001). Эрчимтэйгээр өөрчлөгдөж буй өнөөгийн нийгэмд биеийн тамирын боловсрол нь хүний чанартай амьдрах, өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэх, хүн болж төлөвшихөд чухал үүрэгтэй. Ялангуяа биеийн тамирын хичээлээр судалж буй спорт тоглоомын төрлүүд суралцагчдын хөгжил төлөвшилд олон талаар эерэг нөлөө үзүүлдэг болохыг мэргэжлийн судлаачид тэмдэглэсэн байдаг.

Спорт тоглоом нь зөвхөн бие бялдрыг хөгжүүлж, эрүүл мэндийг бэхжүүлэх төдийгүй тухайн хүний нийгэм хамт олны дундах нэр хүндийг дээшлүүлж, янз бүрийн хүндрэлтэй нөхцөл байдлыг хурдан баримжаалан, зөв шийдвэр гаргаж өөрийгөө удирдах чадварыг хөгжүүлнэ (Петрушевский, Д.А. 2015). Өнөө үед амьдрал ажил олгогчид спорт тоглоом сайн тоглодог мэргэжилтнийг ажилтан шалгаруулах нэг үзүүлэлт болгож байгаа нь ч практикаас ажиглагдах болсон. Өсвөр насандаа спортоор хичээллэх, спортод дур сонирхолтой байх эсэхээс шалтгаалж, насанд хүрэгчдийн насан туршийн биеийн тамирын боловсролд нөлөөлдөг байна (TuijaTammelin, Simo Näyhä., et al, 2003, p.119).

Иймээс бид энэхүү судалгаанд МУБИС-д элсэн, эхний жилдээ суралцаж буй оюутнуудын спорт тоглоомын төрлөөр эзэмшсэн чадварыг илрүүлэх зорилго дэвшүүлсэн бөгөөд тэдний сагсан бөмбөг, волейбол, хөл бөмбөгийн цогц дасгалуудыг гүйцэтгэх чадварыг тодорхойлж, тухайн спортын төрөл тус бүрээр ЕБС-ийн биеийн тамирын хичээлийн хөтөлбөрийн агуулгатай холбон авч үзсэн. Тэдний чадварыг тодорхойлохдоо суурь болон бүрэн дунд боловсролын түвшинд биеийн тамирын сургалтын хөтөлбөрөөр эзэмшсэн байх наад захын чадварт үндэслэсэн цогц дасгал (хөдөлгөөний тест)-ыг боловсруулж судалгаандаа ашиглалаа. Хөдөлгөөний тестийн тохирцыг оюутны биеийн тамирын хичээлийн хүрэх үр дүнд харгалзуулан нягталсан тул тестийн найдвартай байдлыг заавал шалгах шаардлагагүй гэж үзсэн.

СУДЛАГДСАН БАЙДАЛ

Их дээд сургуулийн оюутнуудын бие бялдар, эрүүл мэндийн асуудлаар судлаач Г.Сүхбат, Ц.Цэцэгмаа нар оюуны хөдөлмөр эрхэлдэг хүмүүсийн дунд “Биеийн тамираар хөдөлгөөний дутагдлын сөрөг үр дагавараас сэргийлэх боломж”, судлаач Д.Жаргалсайхан “Багш болох оюутнуудын биеийн тамир, спортоор хичээллэх хүсэл сонирхлыг төлөвшүүлэх асуудал” (1999), Д.Уранмандах “МУБИС-ийн 1 дүгээр курсийн оюутнуудын бие бялдрын хөгжил, бэлтгэлжилт” (2010), Л.Гүндэгмаа “Оюутан залуусын бие бялдрын хөгжил, бэлтгэлжилтийг судлах нь” (2012), С.Хаянхярваа “Цэрэг цагдаагийн сургуулиудын бие хамгаалах сургалт, түүнийг боловсронгуй болгох асуудал” (2009) сэдвийн хүрээнд тус тус судалсан байна.

Оюутны бие бялдрын хөгжил, бэлтгэлжилтийн асуудлыг судлаач Р.Гантулга “Оюутныг хөдөлгөөний дутагдлаас сэргийлэхэд биеийн тамирын дасгалын үр нөлөөг судалсан нь” (2014) сэдвийн хүрээнд МУИС-ийн Орхон сургуулийн оюутнуудад хичээлийн бус хэлбэрээр зохион байгуулж, хүндрүүлэгчтэй дасгал ба аэробик, сагсан бөмбөгийн секц ба оюуны алжаал тайлах дасгалуудыг ашиглан хөтөлбөр боловсруулж, бие даан биеийн тамир, спортоор хичээллэж, хөдөлгөөний дутагдлаас сэргийлэх, бие бялдраа хөгжүүлэх боломжийн талаар судалсан бол судлаач Г.Уртнасан “Оюутны суралцах хандлагад нөлөөлөх зарим хүчин зүйлсийн судалгаа” (2018) сэдвээр оюутны суралцах үйлд сурах үйлийн чанар, үйлээ ухамсарласан чадвар, ухаалгаар хийж гүйцэтгэх чадварууд нь тэдний суралцах үр дүнд нөлөөлдөг болохыг ШУТИС-ийн оюутнуудын жишээн дээр судалжээ.

Оюутны хөгжил, төлөвшилд бие бялдрын хүмүүжил, биеийн тамир, спортын гүйцэтгэх үр нөлөө, оюутны спортын асуудлыг Л.Алтанцэцэг (2017), Д.Жаргалсайхан (1999), Б.Баярцэцэг (2015), Б.Оюун (2014) нарын зэрэг судлаачдын бүтээл, судалгаанд тусган оруулсан байдаг. Энэхүү асуудлаар Монголын оюутны спортын холбоо, их, дээд сургуулийн биеийн тамирын багш нарын холбоо зэрэг спортын төрийн бус байгууллагууд санал асуулга, хэлэлцүүлэг, семинарыг удаа дараа явуулан дүгнэлтээ гаргасан байна.

СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН

Нэг. Сагсан бөмбөгийн дасгалыг гүйцэтгэх чадвар

Сагсан бөмбөгийн төрөлд ЕБС-ийн ахлах ангийн биеийн тамирын сургалтын хөтөлбөрөөр эзэмших чадварууд: X ангид залалт ба дамжуулалтаас шулуун, хөөргөж, шаланд ойлгон оновчтой дамжуулж, зогсолт хийн үсэрч шидэх, хоёр алхамтаас шидэлтийг гүйцэтгэх, XI ангид хамгаалалтын үед бөмбөг залах, дамжуулах, шидэх довтолгооны хувилбарыг ашиглах, XII ангид сагсан бөмбөг тоглохдоо довтлох тактик боловсруулж хэрэгжүүлэх зэрэг болно.

Оюутнуудын сагсан бөмбөгийг залах, дамжуулах, шидэх чадварыг нэгтгэсэн цогц дасгалын гүйцэтгэлийг хөдөлгөөний үйлдэл бүрээр авч үзье. Энэхүү судалгаанд 1 дүгээр курсын эрэгтэй 42, эмэгтэй 162, нийт 204 оюутан хамрагдсан байна.

Сагсан бөмбөгийг дамжуулах чадвар: Эрэгтэй 3 м, эмэгтэй 2.5 м зайнаас сагсан бөмбөгийг хана руу 3 удаа оновчтой дамжуулах дасгалыг эрэгтэйчүүд 2.78 удаа, эмэгтэйчүүд 2.62 удаагийн дундаж үзүүлэлттэй гүйцэтгэсэн. Энд хүйсийн ялгаа ажиглагдаагүй.

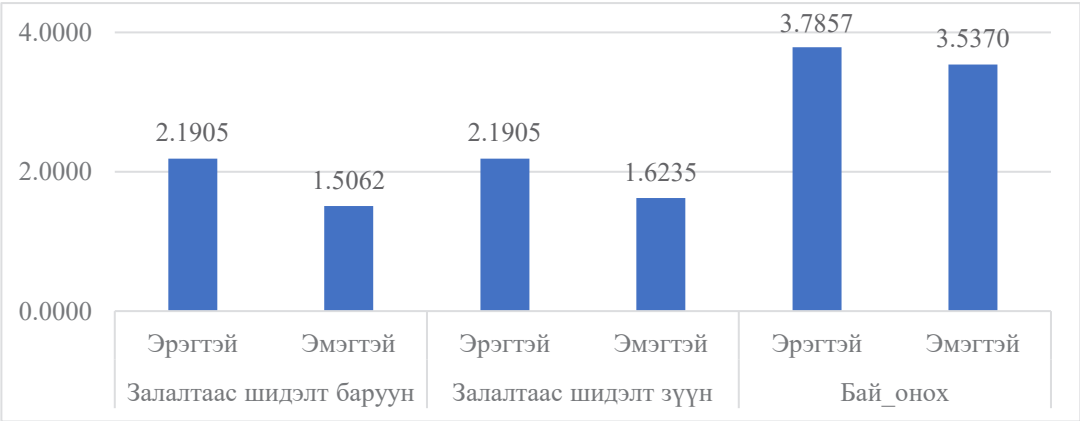
Хүснэгт 1. Сагсан бөмбөгийг оновчтой дамжуулах чадварын статистик үзүүлэлт

Пийрсоны хи-квадрат			
Гүйцэтгэх чадвар	Хи квадрат	Чөлөөний зэрэг	Sig.
Баруун талаас залалтаас оновчтой шидэх	30.67	2	.000*
Зүүн талаас залалтаас оновчтой шидэх	18.66	2	.000*
Оновчтой дамжуулах	5.73	3	.126

*. χ^2 ач холбогдлын түвшнийг .05 утгаар авч үзсэн.

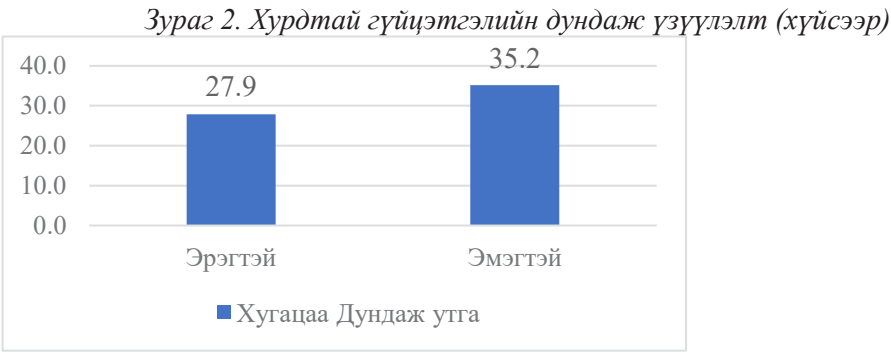
Сагсан бөмбөгийн дасгал гүйцэтгэх чадварын хувьд (хи-квадрат) шалгуураар шалгахад эрэгтэй, эмэгтэй оюутнуудын хувьд “Баруун, зүүн залалтаас шидэх” аль алиных нь χ^2 утгууд нь хи-квадратын критик утгаас /чөлөөний зэрэг 2 үед, $\chi_{кр}=5.991$ / их байгааг хүснэгтд харуулав. Энэ нь эр, эм оюутнуудын бөмбөг залалтын чадвар статистикийн хувьд мэдэгдэхүйц ялгаатай байгааг харуулж байна. Харин “Оновчтой дамжуулах” чадварын χ^2 утга нь хи-квадратын критик /чөлөөний зэрэг 3 үед, $\chi_{кр}=7.815$ / утгаас бага байгаа нь эр, эм оюутнуудын энэ чадвар ялгаагүйг харуулсан.

Зураг 1. Сагсан бөмбөгийн дасгал гүйцэтгэлийн онооны дундаж

Сагсан бөмбөгийн цогц дасгалыг хурдтай гүйцэтгэх чадвар: Суралцагч сагсан бөмбөг тоглохдоо дамжуулалт, залалт, шидэлтийг хурдтай гүйцэтгэсэн тохиолдолд илүү үр дүнд хүрнэ. Тиймээс бид дээрх цогц дасгалыг гүйцэтгэсэн хугацаанд дүн шинжилгээ хийсэн.

Сагсан бөмбөгийн цогц дасгалыг гүйцэтгэх хугацааны хувьд оюутнуудад хүйсийн ялгаа их илэрсэн.

Сагсан бөмбөгийн дээрх цогц дасгалыг хурдтай гүйцэтгэх дундаж хугацаа эрэгтэй оюутнуудад 27.89 с, эмэгтэй оюутнуудад 35.2 с байгааг тогтоолоо. Дасгалыг хамгийн хурдтай ба удаан гүйцэтгэсэн эрэгтэй оюутны хугацааны ялгаа 19.56 с байсан бол эмэгтэй оюутнуудад энэ зөрүү 53.46 с байна. Эдгээр ялгаа нь статистик ач холбогдолтой ($p=0.000$) бөгөөд эмэгтэй оюутнуудын сагсан бөмбөгийн цогц дасгалыг хурдтай гүйцэтгэх чадварыг хөгжүүлэхэд илүү анхаарах шаардлагатай гэж үзсэн.

Хүснэгт 2. Сагсан бөмбөгийн цогц дасгалыг гүйцэтгэх хугацааны статистик үзүүлэлт

	Левений тест		t	df	Sig. (2- чиглэлд)	Дундын н ялгаа	Ялгааны стандарт алдаа	Ялгааны итгэх завсар (95%)	
	F	Sig.						Доод хил	Дээд хил
Хугацаа	7.8	0.0	-5.8	202.0	0.0	-7.3	1.2	-9.7	-4.8

Сагсан бөмбөгийн цогц дасгалыг гүйцэтгэх хугацааны хувьд t-тест шалгуураар хүйсийн ялгааг шалгахад p-утга нь 0.000 байсан бөгөөд түүний ач холбогдлын босго 0.05-аас хамаагүй бага байна. Энэ нь эрэгтэй, эмэгтэй оюутнуудын сагсан бөмбөгийн цогц дасгалыг хурдтай гүйцэтгэх чадварт статистикийн хувьд мэдэгдэхүйц ялгаа байгааг харуулж байна.

Бид оюутнуудын сагсан бөмбөгийн цогц дасгалыг гүйцэтгэх хугацааны статистик үзүүлэлтэд тулгуурлан дараах түвшний шалгуурыг боловсруулав.

Хүснэгт 3. Сагсан бөмбөгийн цогц дасгалыг гүйцэтгэх хугацааны шалгуур үзүүлэлт (с)

Хүйс	1 дүгээр түвшин	2 дугаар түвшин	3 дугаар түвшин	4 дүгээр түвшин	5 дугаар түвшин
Эрэгтэй	23 - бага	24 - 28	29 - 33	34 - 38	39 - их
Эмэгтэй	25 - бага	26 - 30	31 - 35	36 - 40	40 - их

Хурдтай гүйцэтгэлийн түвшний энэхүү шалгуурыг цаашид туршин, нотлох шаардлагатай байна.

Хоёр. Волейболын дасгалыг гүйцэтгэх чадвар

ЕБС-ийн биеийн тамирын сургалтын хөтөлбөрт: Х ангид волейболын бөмбөгийг дээрээс, доороос оновчтой дамжуулж, хөвгүүд давуулалтын шугамын араас, охид 6 м зайнаас дээрээс давуулалт гүйцэтгэх, XI ангид хурдтай шилжиж, янз бүрийн чиглэлээс ирсэн бөмбөгийг зөв хүлээн авч оновчтой дамжуулалтыг гүйцэтгэх, XII ангид давуулалтын ба довтолж цохисон бөмбөгийг хүлээн авч, өөрийн багт ашигтайгаар дамжуулах, холбон тоглогчийн үүргийг биелүүлэх зэрэг чадварыг волейболын төрлийн агуулгад тусгасан байна. Волейболын дасгал гүйцэтгэх чадварын судалгаанд нийт 216 оюутан хамрагдсаны

82% нь эмэгтэй байна. Судалгаанд тор давуулан шидэж өгсөн бөмбөгийг буцааж тор давуулан заасан 3 (баруун, зүүн, урд) бүс рүү тус бүр нэг удаа оновчтой дамжуулах даалгавар бүхий хөдөлгөөний тестийг ашигласан.

Волейболын бөмбөгийг оновчтой дамжуулах чадвар: Тор давж ирсэн бөмбөгийг буцааж тор давуулан оновчтой дамжуулах чадвар эрэгтэй оюутнуудад 50.5%, эмэгтэй оюутнуудад 58%-ийн дундаж үзүүлэлттэй байна. Талбайн баруун ба зүүн бүс рүү бөмбөгийг доороос дамжуулах чадварын хувьд статистик ач холбогдолтой ялгаа ажиглагдаагүй. Талбайн урд буюу довтолгооны бүс рүү дамжуулах чадвараар эмэгтэйчүүд эрэгтэйчүүдээс 10% илүү үзүүлэлттэй байгаа нь эрэгтэйчүүд бөмбөг дамжуулах хүчээ тохируулах чадвар дутмаг байх талтай.

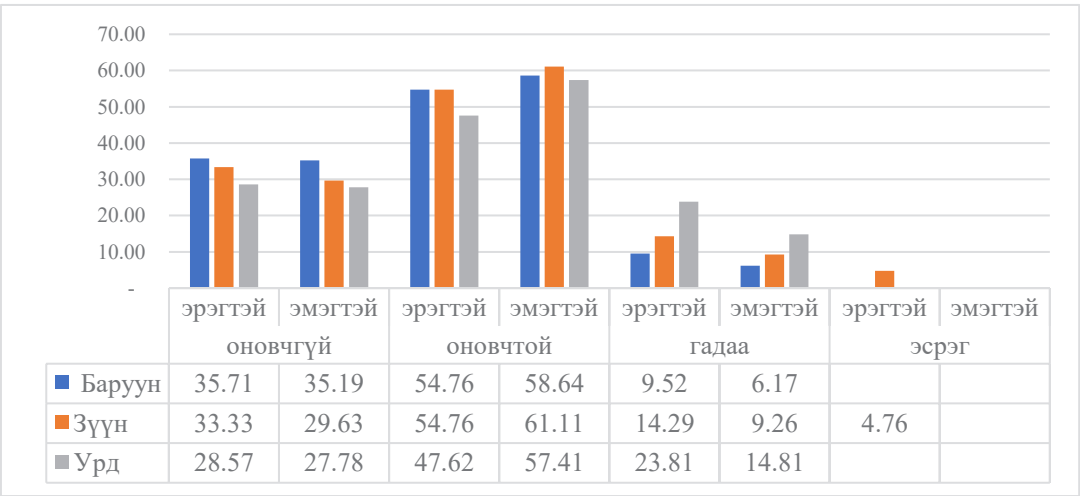
Хүснэгт 4. Заасан бүс рүү бөмбөгийг дамжуулах чадварын статистик үзүүлэлт
Пийрсоны хи-квадрат

Гүйцэтгэх чадвар	Хи квадрат	Чөлөөний зэрэг	Sig.
Баруун бүс рүү дамжуулалт	0.635	2	0.728
Зүүн бүс рүү дамжуулалт	9.724	3	0.021*
Урд бүс рүү дамжуулалт	2.203	2	0.332
Давуулалт	2.698	3	0.441

*. χ^2 ач холбогдлын түвшнийг .05 утгаар авч үзсэн

Волейболын дасгал гүйцэтгэлийн чадварыг χ^2 (хи-квадрат) шалгуураар шалгахад эрэгтэй, эмэгтэй оюутнуудын хувьд “Баруун бүс рүү дамжуулалт”, “Урд бүс рүү дамжуулалт”-ын χ^2 утгууд нь хи-квадратын критик утгаас /чөлөөний зэрэг 2 үед, $\chi_{кр}=5.991$ / бага, “Давуулалт” аль алиных нь χ^2 утгууд нь хи-квадратын критик утгаас /чөлөөний зэрэг 3 үед, $\chi_{кр}=7.815$ / мөн бага байгааг хүснэгт 4-өөс харж болно. Энэ нь эрэгтэй, эмэгтэй оюутнуудын баруун ба урд бүс рүү дамжуулах, бөмбөг давуулах чадваруудад мэдэгдэхүйц хүйсийн ялгаагүй байгааг харуулсан. Харин эрэгтэй, эмэгтэй оюутнуудын “зүүн бүс рүү дамжуулах” чадварын χ^2 утга нь хи-квадратын критик утгаас их байгаа нь эрэгтэй, эмэгтэй оюутнуудын хувьд ялгаатай байна.

Зураг 3. Волейболын талбайн бүсэд бөмбөгийг дамжуулах чадварын нэгдсэн үзүүлэлт (%)

Эрэгтэй, эмэгтэй оюутнуудын оновчтой дамжуулалтын чадварын харьцуулсан зургаас үзэхэд баруун болон урд бүсэд оновчгүй дамжуулалтын хувь их ялгаагүй, зүүн бүс рүү дамжуулах чадварын үзүүлэлт эрэгтэй оюутнуудад 33%, эмэгтэй оюутнуудад 30% байна. Дээрх 3 бүсэд оновчтой дамжуулах чадвараар эмэгтэй оюутнууд илүү байна. Эрэгтэй оюутнуудын бөмбөгийг талбайн гадна болон эсрэг бүс рүү дамжуулсан тоо нь

эмэгтэйчүүдийнхээс илүү байна. Бөмбөгийг заасан бүс рүү оновчтой дамжуулж чадаагүй 14%-аас 5.4% нь бөмбөгийг өөр бүс рүү дамжуулсан байна.

Судалгааны энэ үзүүлэлт нь эдгээр оюутнууд бөмбөгийг тор давуулан дамжуулах чадвартай боловч оновчтой дамжуулах чадвар дутмаг байгааг илтгэнэ. Харин судалгаанд хамрагдсан нийт (216) оюутны 8.6% нь тор давж ирсэн бөмбөгийг буцаан тор давуулан дамжуулж огт чадаагүй байна.

Волейболын бөмбөгийг давуулах чадвар: Бөмбөгийг дурын аргаар тор давуулах тестийг эрэгтэйчүүдийн ихэнх (92.3%) нь дээрээс, эмэгтэйчүүдийн ихэнх нь (97.7%) доороос давуулах техникээр гүйцэтгэсэн.

Зураг 4. Давуулалт тус бүрийн үзүүлэлт

Дараалсан 3 давуулалтыг гүйцэтгэхэд үр дүнгийн үзүүлэлт ахих байдал ажиглагдсан. Эхний давуулалтаас хоёр дахь нь 7.4%-аар илүү үр дүнтэй байсан. Гурав дахь давуулалтыг хоёр дахиаас 2.32%, эхнийхээс 9.72%-аар илүү үр дүнтэй гүйцэтгэсэн нь зураг 4-өөс харагдаж байна.

Хүснэгт 5. Давуулалтын чадварыг хүйсээр харуулсан үзүүлэлт

Дамжуулах бүс	эрэгтэй				эмэгтэй			
	Бөмбөгийг тор давуулсан		Бөмбөгийг тор давуулаагүй		Бөмбөгийг тор давуулсан		Бөмбөгийг тор давуулаагүй	
	тоо	хувь	тоо	хувь	тоо	хувь	тоо	хувь
Эхний давуулалт	22	56.4	17	43.6	107	60.5	70	39.5
Хоёр дахь давуулалт	25	64.1	14	35.9	114	64.4	63	35.6
Гурав дахь давуулалт	26	66.7	13	33.3	120	67.8	57	32.2
Нийт	73	62.4	44	37.6	341	64.2	190	35.8

Волейболын давуулалтын техникийг гүйцэтгэх чадварт статистик ач холбогдолтой хүйсийн ялгаа ажиглагдаагүй болно. Энэ чадвараар судалгаанд хамрагдсан нийт оюутнууд дундаж ба дунджаас дээгүүр үзүүлэлттэй байна. Нийт 3 давуулалтыг бүгдийг нь амжилттай давуулсан 69 оюутан байгаа нь судалгаанд хамрагдсан оюутнуудын 32%-ийг эзэлнэ.

Гурав. Хөл бөмбөгийн дасгалыг гүйцэтгэх чадвар

ЕБС-ийн ахлах ангийн сурагчид хөл бөмбөгийн спортын дараах чадварыг эзэмшихээр биеийн тамирын сургалтын хөтөлбөрт тусгасан байна. Үүнд: Х ангид бөмбөгийг өшиглөх, тогтоох, залах, бөмбөг эзэмших чадвараа ашиглан хамгаалагчийг хуурах техникийг гүйцэтгэх; XI ангид бөмбөгийг янз бүрээр тогтоох, хүчтэй өшиглөх, залалтаас оновчтой дамжуулах, хуурч залах, булангийн цохилт хийх, бөмбөгийг мөргөх, хаалгач бөмбөгийг унаж хаах техникийг гүйцэтгэх; XII ангид бөмбөгийг өшиглөх, тогтоох, залах, бөмбөг эзэмших чадвараа ашиглан хамгаалагчийг хуурах, 11 м-ээс чөлөөт цохилтын техникийг гүйцэтгэх зэрэг чадвар багтана.

Энэхүү судалгаанд эр 42, эм 173, нийт 215 оюутан хамрагдсан болно. Оюутнуудын тэмдэгтийг сүлжин бөмбөгийг хөлөөр залж гүйх, бөмбөгийг тогтоож оновчтой дамжуулах чадварыг судалж тодорхойлоход дараах байдал ажиглагдаж байна.

Хөл бөмбөг залах чадвар: Бөмбөгийг хөлөөр залж, хооронд нь 1 м зайтай байрлуулсан 3 тэмдэгтийг сүлжин гүйх дасгалыг гүйцэтгэхдээ нийт оюутны 67% нь бөмбөгөөр шонг шүргэсэн байна. Бөмбөгөө удирдаж залахдаа шон шүргэсэн байдлыг тоон үзүүлэлтээр харуулбал, шон огт шүргэлгүй бөмбөгөө залсан 33%, 1 удаа шон шүргүүлсэн 37.7%, 2 удаа шон шүргүүлсэн 24.2%, 3 удаа шон шүргүүлсэн 5.1% байна.

Хүснэгт 6. Хөл бөмбөгийн дасгал гүйцэтгэх чадварын үзүүлэлт
Пийрсоны хи-квадрат

Гүйцэтгэх чадвар	Хи квадрат	Чөлөөний зэрэг	Sig.
Бөмбөг залахдаа шон шүргэх	1.643	3	0.650
Бөмбөгөө шонгоос хол зайд залах	0.113	3	0.990
Бөмбөгөө баруун хөлөөр оновчтой дамжуулах	8.335	3	0.040*
Бөмбөгөө зүүн хөлөөр оновчтой дамжуулах	7.282	3	0.063

*. χ^2 ач холбогдлын түвшнийг .05 утгаар авч үзсэн

Хөл бөмбөгийн чадварын хувьд χ^2 (хи-квадрат) шалгуураар шалгахад эрэгтэй, эмэгтэй оюутнуудын “Бөмбөг залах”, “Зүүн хөлөөр оновчтой дамжуулах” зэрэг чадварын аль алиных нь χ^2 утгууд нь хи-квадратын критик утгаас /чөлөөний зэрэг 3 үед, $\chi_{кр}=7.815$ / бага байгааг хүснэгт 6-гаас харж болно. Энэ нь эрэгтэй, эмэгтэй оюутнуудын эдгээр чадвар статистикийн хувьд мэдэгдэхүйц ялгаагүйг харуулж байна. Харин “Баруун хөлөөр оновчтой дамжуулах” чадварын χ^2 утга нь хи-квадратын критик утгаас их байгааг эрэгтэй, эмэгтэй оюутнуудын энэ чадвар ялгаатай байна гэж үзнэ.

Хүснэгт 7. Хөл бөмбөгийн цогц дасгалыг гүйцэтгэх хугацааны статистик үзүүлэлт

	Левений тест		t	df	Sig. (2-чиглэлд)	Дунджын ялгаа	Ялгааны стандарт алдаа	Ялгааны итгэх завсар (95%)	
	F	Sig.						Доод хил	Дээд хил
Хугацаа	2.9	0.1	-5.3	202.0	0.0	-12.0	2.2	-16.4	-7.5

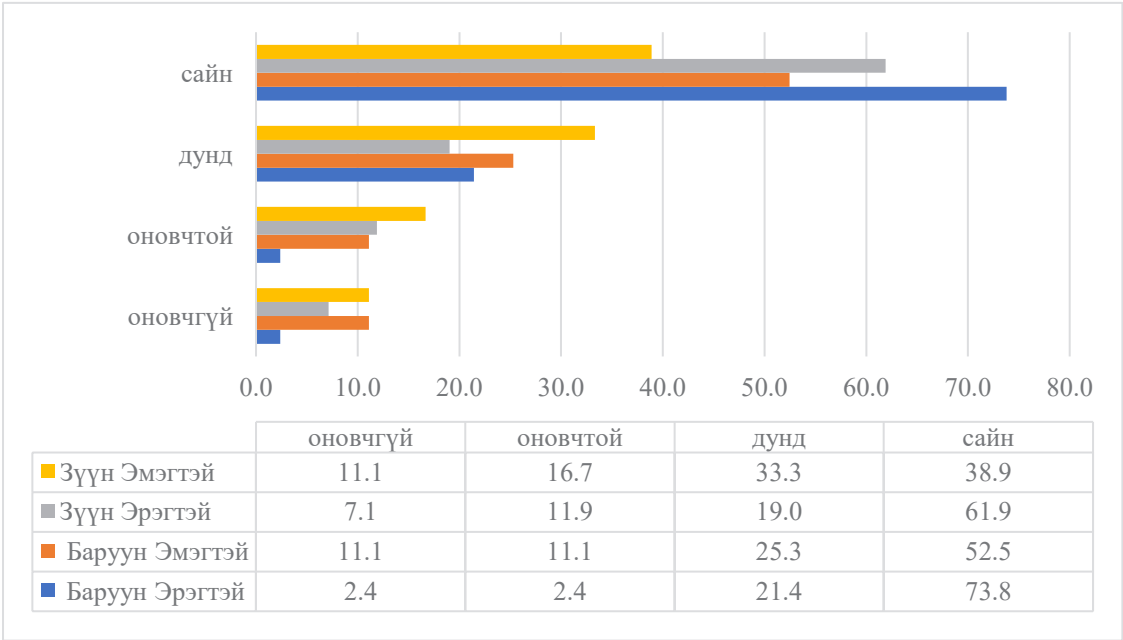
Хөл бөмбөгийн цогц дасгалыг гүйцэтгэх хугацааг t-тест шалгуураар шалгахад эрэгтэй, эмэгтэй оюутнуудын p-утга нь 0.000 байсан бөгөөд p-утгын ач холбогдлын босго 0.05-аас хамаагүй бага байна. Энэ нь эрэгтэй, эмэгтэй оюутнуудын хөл бөмбөгийн цогц дасгалыг хурдтай гүйцэтгэх чадварын ялгаа мэдэгдэхүйц их байгааг харуулсан.

Бөмбөгийг хөлөөр залж шонгуудыг сүлжихдээ түүнд аль болох ойрхон зайд бөмбөгний чиглэлийг өөрчлөх нь хөл бөмбөгийг залах чадварын нэг үзүүлэлт болно. Судалгааны үр дүнгээс харвал хөлөөр бөмбөг залах чадвараар эмэгтэй оюутнууд эрэгтэйчүүдээс илүү үзүүлэлттэй байгаа боловч энэ нь тэд уг дасгалыг хурд муутай гүйцэтгэсэнтэй холбоотой.

Хөл бөмбөг оновчтой дамжуулах чадвар: Залалтаас бөмбөгийг тогтоон, хананаас 3 м зайнаас баруун, зүүн хөлөөр ээлжлэн, тус бүр 3 удаа ханан дахь бай руу оновчтой өшиглөх дасгалаар оюутнуудын бөмбөгийг хөлөөр дамжуулах чадварыг тодорхойлсон.

Судалгааны үр дүнгээс эрэгтэй, эмэгтэй оюутнууд баруун хөлөөрөө оновчтой дамжуулах үзүүлэлт нь зүүн хөлийнхөөс илүү байгаа нь харагдсан (зураг 5). Эрэгтэйчүүдийн баруун хөлөөр оновчтой дамжуулах дундаж үзүүлэлт нь зүүн хөлийнхөөс 3%-аар илүү бол эмэгтэйчүүдэд энэ үзүүлэлт 7%-ийн зөрүүтэй байна. Гэхдээ энэ ялгаанд статистик ач холбогдол илрээгүй.

Зураг 5. Хөл бөмбөгийг оновчтой дамжуулах үзүүлэлт (%)

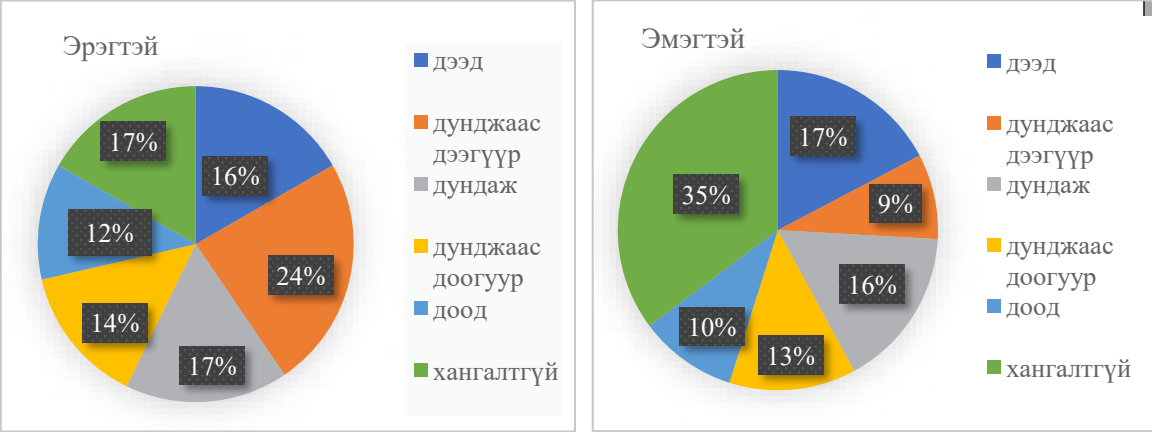
Түүнчлэн хөл бөмбөг дамжуулахдаа бөмбөгийг тогтоох болон хүчээ тохируулан өшиглөх чадварт зарим алдаа ажиглагдсан. Хана руу дамжуулсан бөмбөг буцаж ирэхэд хөлөөр тогтоох чадвар дутмагаас бөмбөгийг өөр чиглэл рүү өнхрүүлэх байдал эмэгтэй оюутнуудад илүү илэрч байсан. Бөмбөгийг аль нэг хөлөөр тогтоож чадаагүйг дараагийн дамжуулалт дээр засахын тулд хана руу бөмбөгийг дамжуулахдаа сул өшиглөх алдааг их гаргасан. Тодруулбал, бөмбөгийг хана руу дамжуулахдаа эмэгтэй оюутнуудын 41.9% нь дамжуулалтын шугамыг давж алхан бөмбөгийг шугам дээр хөлөөр татаж авчран, дахин дамжуулалтыг гүйцэтгэсэн байна. Эрэгтэйчүүд бөмбөгийг өшиглөж дамжуулах хүчээ тохируулах чадвараар эмэгтэйчүүдээс илүү байсныг тэдний 26.8% нь бөмбөгийг хөлөөр шугам дээр татаж авчран дахин дамжуулалт гүйцэтгэснээс харж болно.

Хөл бөмбөгийн дасгалыг хурдтай гүйцэтгэх чадвар: Хөл бөмбөгийг залах болон оновчтой дамжуулахдаа үйлдлийг аль болох хурдтай гүйцэтгэх нь суралцагчийн эзэмшсэн чадварын түвшнийг тодорхойлох нэг чухал үзүүлэлт болно. Тиймээс бид бөмбөг залалт ба оновчтой дамжуулалт бүхий цогц дасгалыг гүйцэтгэсэн хугацаагаар оюутнуудын хөл бөмбөгийн дасгал гүйцэтгэх чадварыг тодорхойлсон.

Хөл бөмбөгийн цогц дасгалыг гүйцэтгэх эрэгтэй оюутнуудын хугацааны дундаж үзүүлэлт 24.83 с байсан ба хамгийн богино хугацаанд уг дасгалыг гүйцэтгэсэн эрэгтэй оюутан 13.68 с зарцуулсан байхад хамгийн удаан хугацаанд гүйцэтгэсэн эрэгтэйн үзүүлэлт 60.22 с байна. Эмэгтэй оюутнуудын энэ дасгалыг гүйцэтгэх хугацааны дундаж үзүүлэлт 34.2 с, хамгийн дээд үзүүлэлт 19.13 с, хамгийн доод үзүүлэлт 1 мин 38 с байна. Бид судалгааны баримтад статистик боловсруулалт хийхдээ хэт доогуур болон хэт дээгүүр үзүүлэлтийг хасаж тооцсон боловч зарим оюутны хөл бөмбөгийн дасгалыг хурдтай гүйцэтгэх чадвар хэт доогуур байгааг онцлон тэмдэглэж байна.

Судалгаанд хамрагдсан оюутнууд хөл бөмбөгийн цогц дасгалыг хурдтай гүйцэтгэх чадварыг 6 түвшинд хувааж, судалгааны үзүүлэлтийг Зураг 6-д харууллаа.

Зураг 6. Хөл бөмбөгийн цогц дасгалыг хурдтай гүйцэтгэх чадварын түвшин

Зураг 6-аас хөл бөмбөгийг залж чиглэлээ өөрчлөн гүйх, бөмбөгийг тогтоож болон ойж ирсэн бөмбөгийг буцааж оновчтой дамжуулах үйлдлийг хурдтай гүйцэтгэх чадвар эмэгтэй оюутнуудын хувьд доод түвшин 10%, хангалтгүй түвшин 35%-ийг эзэлж байсан бол эрэгтэй оюутнуудын 16% нь доод, 17% нь хангалтгүй түвшинд байгаа нь харагдаж байна.

ДҮГНЭЛТ

- МУБИС-д элсэн, эхний жилдээ суралцаж буй оюутнуудын сагсан бөмбөгийг оновчтой дамжуулах чадвар дунджаас дээш, залалтаас бөмбөгийг оновчтой шидэх чадвар дунджаас доогуур түвшинд байна. Сагсан бөмбөгийг ойрхон зайнаас оновчтой шидэх чадварт хүйсийн ялгаа ажиглагдсан. Эмэгтэйчүүд нь эрэгтэйчүүдээс 29-39% доогуур үзүүлэлттэй оновчтой шидэлтийг гүйцэтгэж байна.
- Оюутнууд волейболын бөмбөгийг оновчтой дамжуулах чадварыг дундаж, давуулалтын чадварыг дундаж ба дунджаас дээш түвшинд эзэмшсэн байгаа нь харагдлаа.
- Оюутнуудын хөл бөмбөгийг залах чадвар доогуур, оновчтой дамжуулах чадвар дундаж ба дунджаас дээш түвшинд байгаа боловч эдгээр үйлдлийг хурдтай гүйцэтгэх чадвар эмэгтэй оюутнуудад хангалтгүй байгааг тогтоолоо.

САНАЛ, ЗӨВЛӨМЖ

Их сургуулийн биеийн тамирын хичээлээр спорт тоглоомын төрлийг сонгон судалж буй оюутнуудын чадварын түвшинд тулгуурлан, эдгээр спортын үндсэн техникийг гүйцэтгэх үр чадварыг хөгжүүлэх сургалтын агуулга, арга зүйг зайлшгүй сайжруулах шаардлагатай байна. Ялангуяа сагсан бөмбөг, волейбол, хөл бөмбөгийн техникийн үр чадварыг сургалтын тоглолт болон тэмцээний хэлбэрээр зохион байгуулах үедээ хамтатган сайжруулах, бататгах, давтах аргуудыг хэрэглэх нь зүйтэй.

Судалгаанд хэрэглэсэн цогц дасгалын сорилуудыг биеийн тамирын хичээлийн үр дүнг сайжруулахад тогтмол ашиглаж, гарааны өмнөх болон баримжаа тест болгон ашиглах нь биеийн тамирын сургалтын үр дүнг дээшлүүлэхэд зохих хувь нэмэртэй болно гэж үзлээ.

НОМ ЗҮЙ

- БСШУЯ. (2019). *Суурь боловсролын биеийн тамирын сургалтын хөтөлбөр*. Улаанбаатар
- БСШУЯ. (2019). *Бүрэн дунд боловсролын биеийн тамирын сургалтын хөтөлбөр*. Улаанбаатар
- Бэгз, Н. (2017). Монголын боловсрол судлалын шинэ парадигм. Улаанбаатар, Соёмбо принтинг ХХК
- Петрушевский, Д.А. (2015). *Влияние спортивных игр на формирование личностных особенностей занимающихся*. Молодой ученый. №21., с 718-720
- Doroshenko, Eduard, Oleksandr Solovei, and Mykhaylo Melnyk. (2022). *Technology of Teaching Game Techniques in Volleyball at the Stage of Initial Training*. Journal of Learning Theory and Methodology 3:34–40. doi: 10.17309/jltm.2022.1.05.
- Tuija Tammelin, M., Simo Näyhä., Jaana Laitinen., Hannu Rintamäki., Marjo-Riitta Järvelin. (2003). Physical activity and social status in adolescence as predictors of physical inactivity in adulthood. Preventive Medicine, 37(4), 375-381, doi: [https://doi.org/10.1016/S0091-7435\(03\)00162-2](https://doi.org/10.1016/S0091-7435(03)00162-2)
- Yong-Wook, K., Jinyoung, H., Kyungtae, J., Minsam, K., Jaewoo, P., Seungyup, L., Jin-Young, L. (2022). The connection to the public's preferred sports analysis and physical education curriculum. *PloS ONE*, 17(3), 1/23-23/23, doi: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0264032>